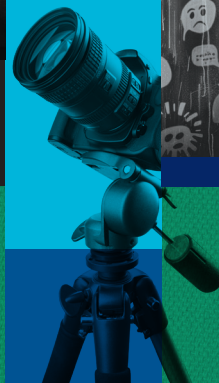
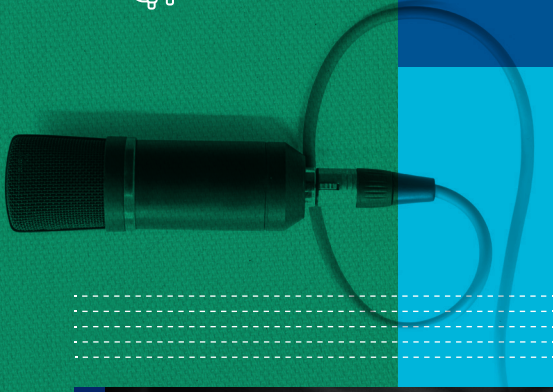

In partnership with
Canada

ARTICLE 19

Od nekažnjivosti do odgovornosti:

istraživanje rodno zasnovanog nasilja nad novinarkama u digitalnom okruženju

ARTICLE 19 je međunarodna organizacija koja doprinosi razvoju pokreta za slobodu izražavanja na lokalnom i globalnom nivou, kako bi svi ljudi mogli da ostvare moć svog glasa.

Zajedno sa našim partnerima, mi razvijamo istraživanja, pravne analize i analize javnih politika kako bi pokrenuli promene širom sveta. U naših devet regionalnih centara, mi delujemo na prvim linijama kreirajući promene i inicirajući inovacije u globalnom pokretu za slobodu izražavanja.

To činimo kroz rad na pet ključnih oblasti: promovisanje medijske nezavisnosti, povećanje pristupa informacijama, zaštitu novinara, osnaživanje građanskog prostora, i integrisanje ljudskih prava u središte razvoja digitalnih prostora.

<https://www.article19.org>

info@article19.org

<https://www.facebook.com/ARTICLE19org/>

<https://www.instagram.com/article19org/>

<https://bsky.app/profile/article19.bsky.social>

<https://x.com/article19org>

© ARTICLE 19, 2026

Ovo delo je objavljeno po licencom Creative Commons Attribution-Noncommercial-ShareAlike pod istim uslovima 4.0 (CC BY-NC-SA 4.0). Dozvoljeno je umnožavanje, distribucija i javno prikazivanje ovog dela, kao i izrada izvedenih dela, pod uslovom da: (1) navedete ARTICLE 19 kao izvor; (2) ne koristite delo u komercijalne svrhe; i (3) sva izvedena dela distribuirate pod istom licencom. Puni tekst licence dostupan je na: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>.

ARTICLE 19 bi bio zahvalan za dostavljanje primerka svih materijala u kojima se koriste informacije iz ovog izveštaja. ARTICLE 19 snosi isključivu odgovornost za sadržaj ovog dokumenta.

co-funded by

Prevod ovog izveštaja ko-finansiran je od strane Evropske Unije

Sažeti pregled

Onlajn uznemiravanje i zlostavljanje novinarki danas se sve više prepoznaju kao ozbiljna pretnja slobodi izražavanja i slobodi medija. Javljaju se u mnogim oblicima, uključujući praćenje, pretnje, doxxing (neovlašćeno objavljivanje privatnih podataka), krađu identiteta i deepfake („dipfejk” – digitalno kreiran i manipulisan lažni seksualno eksplicitni sadržaj). Onlajn uznemiravanju i zlostavljanju često prethodi nasilje u oflajn svetu ili se odvija paralelno sa njim. Ovi oblici zlostavljanja, bilo da potiču od državnih ili privatnih aktera, dodatno se nadovezuju na postojeće oblike rodno zasnovane diskriminacije i mogu značajno ograničiti mogućnost novinarki da izveštavaju, izražavaju se i učestvuju u javnom životu. U mnogim slučajevima, ta zlostavljanja dovode do toga da se novinarka u potpunosti povuku iz digitalnog okruženja.

Uprkos ozbiljnosti ovih oblika zlostavljanja kao i pretnjama koje oni predstavljaju za slobodu izražavanja, novinarka se suočavaju sa značajnim preprekama u ostvarivanju pravde. Organi vlasti često ne shvataju ozbiljno onlajn uznemiravanje i zlostavljanje, dok policijski organi neretko nemaju znanje, kapacitete ili volju da takve slučajeve efikasno istraže.

Eskalacija onlajn nasilja i zlostavljanja usmerenog protiv novinarki odvija se uporedo sa globalnim jačanjem digitalnog autoritarizma. Kako napadi postaju sve sofisticiraniji, na primer upotrebom alata zasnovanih na veštačkoj inteligenciji, poput deepfake tehnologije, potreba za dopunjavanjem pravnih okvira prilagođenih savremenim izazovima i rodno senzitivnim odgovorima policijskih organa dostigla je kritičnu tačku.

Ovaj izveštaj poziva na sveobuhvatnije odgovore u cilju suzbijanja ovih pretnji kako bi novinarka mogle bezbedno da ostvaruju svoje pravo na slobodu izražavanja u sve neprijateljskijem digitalnom okruženju. Izveštaj se nadovezuje na publikaciju koju je objavila 2020. godine organizacija ARTICLE 19, „*Istraživanje slučajeva onlajn uznemiravanja i zlostavljanja novinarki*”,¹ u kojem se razmatra razvoj međunarodnih standarda od 2020. godine do danas. Prema međunarodnom pravu u oblasti ljudskih prava, države imaju obavezu da sprečavaju nasilje i zlostavljanje usmereno protiv novinara, da pruže zaštitu i obezbede pravni lek, uključujući i u digitalnom okruženju. Iako postojeći standardi i nedavna sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) pružaju značajne smernice, potrebno je dodatno

razjasniti proces sprovođenja efikasnih istraga uvažavajući intersekcionalnu i rodnu perspektivu kao odgovor na rodno zasnovano nasilje počinjeno posredstvom tehnologije. Takođe su potrebne dodatne smernice o tome kako bi nadležni organi trebalo da pristupe istragama kao sredstvu zaštite slobode izražavanje novinarki.

Svaki odgovor na onlajn uznemiravanje i zlostavljanje novinarki ne sme sam po sebi da ugrozi slobodu izražavanja. U izveštaju se takođe razmatraju rizici usvajanja mera koje ograničavaju slobodu izražavanja, poput preširoko definisanog zakonodavstva o sajber kriminalu ili nekontrolisanih zahteva koje vlasti upućuju onlajn platformama u cilju pristupa podacima korisnika.

Konačno, u ovom izveštaju organizacija ARTICLE 19 pruža praktične smernice o tome kako države mogu da ispune svoje obaveze u pogledu ljudskih prava da bi se policijskim organima obezbedilo da efikasno odgovore na rodno zasnovano nasilje nad novinarkama u digitalnom okruženju, istovremeno štiteći i poštujući slobodu izražavanja. Mere uključuju usvajanje odgovarajućeg zakonodavnog okvira, obezbeđivanje odgovarajućih resursa, ulaganje u obuke za policijske i pravosudne organe zasnovane na poštovanju intersekcionalnosti i rodne dimenzije, zabranu diskriminacije u digitalnom okruženju; kao i obavezu da svaka istraga adekvatno utvrdi veza između navodnog krivičnog dela i aktivnosti novinarke.

Sadržaj

Sažeti pregled	1
Uvod	4
Napomena o terminologiji, ključnim pojmovima i novim oblicima rodno zasnovanog nasilja u digitalnom okruženju	6
Izazovi i prepreke za novinarke u pristupu krivičnom pravnom sistemu zaštite	9
Potreban je dalji razvoj međunarodnih standarda i smernica za istraživanje slučajeva onlajn uznemiravanja i zlostavljanja novinarki	12
Države imaju obavezu, u skladu sa međunarodnim pravom ljudskih prava, da istražuju slučajeve onlajn uznemiravanja i zlostavljanja novinarki	12
Standardi i smernice Ujedinjenih nacija o delotvornim istragama u skladu sa ljudskim pravima slučajeva onlajn uznemiravanja i zlostavljanja novinarki	13
Nedavna sudska praksa u okviru regionalnih pravnih okvira, koja se tiče rodno zasnovanog nasilja nad ženama u digitalnom okruženju, daje korisne smernice	16
Izazovi u oblasti ljudskih prava u kreiranju odgovora na onlajn uznemiravanje i zlostavljanje	18
Preporuke	20
Notlar	23

Uvod

Onlajn uznemiravanje i zlostavljanje usmereno protiv novinara eskalira i poprima različite oblike poslednjih godina. Iako svi novinari mogu biti izloženi odmazdi zbog svog izveštavanja, novinarki su nesrazmerno češće mete, naročito kroz rodno specifične oblike zlostavljanja, uključujući zastrašivanje, proganjanja, praćenja i deljenje intimnog sadržaja bez pristanka.

Kako se tehnologija razvija, a nove tehnologije poput generativne veštačke inteligencije postaju sve sofisticiranije, tako se razvijaju i oblici i obrasci zlostavljanja. U pojedinim slučajevima, uznemiravanje je deo koordinisanih kampanja koje vode političke ili druge interesne grupe sa posebnim ciljem da se utišaju kritički glasovi.

Sve je jasnije da je ovaj oblik zlostavljanja postao jedna od najozbiljnijih pretnji po slobodu izražavanja novinarki.² Zlostavljanje može dovesti do autocenzure, psiholoških posledica i, u mnogim slučajevima, do napuštanja profesije. Značajno podriava pravo novinarki da se slobodno izražavaju, kao i pravo šire javnosti na pristup različitim stavovima i informacijama.

Brzo širenje rodno zasnovanog nasilja nad novinarkama u digitalnom okruženju, u kombinaciji sa sve većom kompleksnošću digitalnih platformi i alata, stvorilo je okruženje puno izazova koje zahteva dublje promišljanje. Ova problematika ne odnosi se samo na pojedinačne napade, već odražava širu društvenu dinamiku, uključujući neravnotežu moći i rodnu nejednakost, koje se pojačavaju u digitalnoj sferi. Kako se onlajn zlostavljanje prilagođava novim tehnologijama i taktikama, postaje sve teže otkriti, istražiti i efikasno se baviti problemom zlostavljanja.

Iako ne dostižu svi oblici onlajn uznemiravanja i zlostavljanja nivo ozbiljnosti koji bi zahtevao krivično gonjenje, pojedini slučajevi mogu biti klasifikovani kao krivična dela koja zahtevaju efikasne istrage od strane policijskih organa i pravosudnog sistema. Međutim, odgovori država su često neadekvatni, a mere prevencije i istrage ne ispunjavaju međunarodne standarde. Efikasni odgovori su hitno potrebni. Ipak, oni moraju biti utemeljeni u međunarodnom pravu u oblasti ljudskih prava, posebno pravu na slobodu izražavanja i na zabrani diskriminacije.

Isključivanje novinarki iz digitalnog prostora usled uznemiravanja i zlostavljanja nije samo pitanje slobode izražavanja i slobode medija. Ono utiče na demokratiju, rodnu ravnopravnost i javni pristup informacijama. Kada zbog rodnog zasnovanog zlostavljanja žene napuštaju novinarstvo ili pribegavaju autocenzuri, nastaju praznine u izveštavanju o temama poput prava u oblasti reproduktivnog zdravlja, rodno zasnovanog nasilja i sistemске nejednakosti – temama o kojima mnogo više pišu žene, dok se istovremeno potiskuje ženska perspektiva o svim drugim pitanjima od javnog interesa.

Stoga, u ovom izveštaju, organizacija ARTICLE 19 poziva na snažnije odgovore u zaštiti prava na slobodu izražavanja novinarki, kao preduslova medijskog pluralizma, pružajući mogućnost novinarkama da učestvuju u javnom diskursu bez žrtvovanja sopstvenih prava ili profesionalnih izbora.

Države moraju hitno delovati u cilju uklanjanja prepreka u pristupu pravdi, jer trenutnim propustima u istragama potencijalnih krivičnih dela uznemiravanja i zlostavljanja počiniocima se omogućava da ostanu nekažnjeni, čime se normalizuje rodno zasnovana cenzura. Efikasni odgovori zahtevaju sveobuhvatni pristup. Bez direktnog uključivanja, sistematsko isključivanje žena iz javnog diskursa nepovratno će narušiti slobodu izražavanja, slobodu medija i poverenje javnosti u institucije.

Iako je u ovom izveštaju fokus na državama, posebno organima za sprovođenje javnog reda i mira, uloga posrednika u slučajevima digitalnog i rodno zasnovanog nasilja nad novinarima i novinarkama takođe je od velikog značaja. Njihovi propusti – uključujući nedovoljnu moderaciju sadržaja, sporo reagovanje na prijave zlostavljanja i nedovoljnu saradnju sa policijskim organima – detaljno dokumentovani od strane organizacije ARTICLE 19³ – mogu dodatno pogoršati rizike i štetu kojoj su novinari i novinarke izloženi na internetu.

Napomena o terminologiji, ključnim pojmovima i novim oblicima rodno zasnovanog nasilja u digitalnom okruženju

U svom izveštaju iz 2020. godine, organizacija ARTICLE 19 je detaljno razmatrala ključne pojmove koji se odnose na onlajn rodno zasnovano uznemiravanje i zlostavljanje, kao i savremene definicije novinarstva i toga ko se smatra novinarom – pojmove i definicije koji su i dalje aktuelni i na koje ćemo se pozivati u nastavku ovog izveštaja. Istovremeno, napominjemo da još uvek ne postoji univerzalno prihvaćena terminologija koja u potpunosti obuhvata spektar radnji usmerenih protiv žena, uključujući novinarke, učinjenih putem informacionih i komunikacionih tehnologija (IKT). Odražavajući složenost ovog fenomena, debate se i dalje vode o tome koji pojmovi i termini najtačnije opisuju njegove različite oblike.

Na primer, prepoznajući potrebu da se fokus stavi na uticaj onlajn zlostavljanja na prava žena i na sistemsku dimenziju, radna grupa koju čine UN Women, SZO, UNFPA (Populacioni fond Ujedinjenih nacija), Evropski institut za rodnu ravnopravnost i Inicijativa za odgovornost država prema obavezama dužne pažnje (engl. Due Diligence Project) definisala je rodno zasnovano nasilje u digitalnom okruženju kao „svaki čin koji je počinjen, potpomognut, otežan ili pojačan korišćenjem informaciono-komunikacionih tehnologija ili drugih digitalnih alata, a koji dovodi ili je verovatno da će dovesti do fizičke, seksualne, psihološke, društvene, političke ili ekonomske štete, ili drugih povreda prava i sloboda.”⁴

Drugi sveobuhvatni termin koji se koristi je onaj na koji smo se prvenstveno oslanjali u našem izveštaju iz 2020. godine „Rodno zasnovano onlajn uznemiravanje i zlostavljanje“. On obuhvata širok spektar ponašanja, uključujući pretnje smrću, doxxing (javno širenje ličnih podataka, kao što su imejl, telefon ili kućna adresa), krađu identiteta i neovlašćeni pristup ličnim nalogima, pored ostalih onlajn napada sa kojima se u ovom slučaju suočavaju novinari zbog novinarskog posla. Rodno zasnovano onlajn uznemiravanje i zlostavljanje uključuje i ove napade, s tim što su oni dodatno povezani sa seksualizovanim ili diskriminatornim konotacijama utemeljenim na stereotipima i predrasudama

zasnovanim na polu, rodu ili seksualnom identitetu. Ono može uključivati pretnje fizičkim ili seksualnim nasiljem; doxxing, pozive na silovanje ili napade na novinarke i njihove porodice; nadzor i praćenje u cilju psihičkog nasilja; krađu identiteta ili neovlašćeno korišćenje naloga za širenje ličnih i intimnih informacija; ili distribuciju intimnog ili seksualnog materijala bez pristanka. Ovi oblici tehnološki posredovanog nasilja prepliću se sa povećanim rizicima od napada i zlostavljanja u oflajn svetu. Oni se javljaju i danas, posebno targetirajući novinarke.

U ovom izveštaju koristimo termine onlajn uznemiravanje i zlostavljanje kada govorimo o ovoj vrsti ponašanja, koje može, ali i ne mora biti usmereno ka ženama, kao i termin „rodno zasnovano nasilje u digitalnom okruženju“ kada ovi oblici zlostavljanja imaju rodnu dimenziju.

Generalno, debate i rasprave oko definicija i pojmova će se nastaviti, naročito kako se tehnologija razvija i kako se oblici i obrasci takvog zlostavljanja, kao i njihov uticaj, nastavljaju menjati. Važno je napomenuti da je pojava novih oblika nasilja dodatno intenzivirana razvojem veštačke inteligencije – na primer kroz kreiranje deepfake seksualnog sadržaja.⁵

Što se tiče definicije „novinara“, već dugo ukazujemo na to da su se ovi pojmovi značajno razvili tokom poslednje decenije, uključujući i u kontekstu obaveza država da pruže zaštitu novinarima. Mi ćemo se držati funkcionalne definicije novinarstva, koja obuhvata one koji se bave prikupljanjem i distribucijom informacija u javnosti putem bilo kog sredstva komunikacije.⁶

Konačno, u ovom izveštaju dajemo opis onoga što podrazumevamo pod usvajanjem rodno senzitivnog i intersekcionalnog pristupa. Tokom našeg četvorogodišnjeg projekta „*Jednako bezbedne: ka feminističkom pristupu bezbednosti novinara i novinarki*“ (engl. ***Equally Safe: Towards a feminist approach to the safety of journalists***), usvojili smo i promovisali pristup bezbednosti novinara i novinarki koji uvažava rodnu dimenziju i intersekcionalnost, koji je zasnovan na činjenici da žene nisu monolitna grupa i da svaki pristup ovom problemu koji u centar stavlja bezbednost i ravnopravnost žena mora da uzme u obzir višestruke, (is)prepletene i strukturne nejednakosti koje vode neravnomernoj raspodeli resursa, mogućnosti, ograničenja i moći u datom kontekstu. Intersekcionalni i rodno senzitivni pristup omogućava da se ovi faktori ne analiziraju odvojeno, već precizira kako različiti oblici nejednakosti, diskriminacije i opresije, uključujući nasleđe poput kolonijalizma, deluju istovremeno utičući na sposobnost žena u ostvarivanju prava.

Intersekcionalni i rodno zasnovani pristup omogućava nam da uvidimo i opasnost u kojoj se nalaze novinarke i osobe koje se bave komunikacijom i zbog svoje rase, etničke pripadnosti, klase, seksualne orijentacije, migrantskog statusa, starosti, invaliditeta i drugih faktora. Ovaj pristup pomera analizu van pojedinačnih iskustava novinarki ka sistemskim obrascima koji dovode do stanja ranjivosti tokom obavljanja novinarskih aktivnosti. On zahteva da se razlike posmatraju kroz sistemski okvir intersekcionalne nejednakosti, gde se rodna diskriminacija preklapa sa drugim oblicima diskriminacije.⁷ U kontekstu nasilja nad novinarkama, to znači da prava novinarki na slobodu izražavanja, jednakost i zabranu diskriminacije treba posmatrati kao celinu i međusobno prožimajuća prava u cilju usaglašavanja sa obavezom država koje moraju osigurati da sve žene uživaju kako pravo na slobodu izražavanja tako i pravo na jednakost.

Izazovi i prepreke za novinarke u pristupu krivičnopravnom sistemu zaštite

Ostvarivanje prava novinarki na pristup pravdi, uključujući pravo na pravni lek i naknadu štete u slučaju rodno zasnovanog nasilja u digitalnom okruženju, ne zavisi samo od načina na koji države sprovede istrage u slučaju radnji koja predstavljaju krivična dela. Često postoje strukturne prepreke koje je potrebno otkloniti kako bi se uopšte omogućilo pokretanje istraga u vezi sa različitim oblicima zlostavljanja kojima su novinarke izložene.

Na primer, države imaju veoma različite stavove o tome da li različiti oblici onlajn uznemiravanja i zlostavljanja predstavljaju krivično delo, kako tačno ta dela treba da budu definisana i kada je dosegnut prag krivične odgovornosti – ponekad iz opravdanih razloga, kao što je zaštita slobode izražavanja. U određenim situacijama, to znači da jednostavno ne postoji pravni osnov za krivično gonjenje⁸. Jedan od nalaza koji je proizašao iz opsežnih javnih i privatnih konsultacija koje je sprovedla organizacija ARTICLE 19 jeste da se, u celini, ovakvi oblici onlajn ugrožavanja često doživljavaju kao odvojeni od napada u oflajn svetu ili manje ozbiljni od njih.⁹ Pored toga, u slučajevima u kojim se onlajn nasilje nije „prelilo” u oflajn okruženje, takvo nasilje se smatra nedovoljno ozbiljnim da bi opravdalo krivično gonjenje.¹⁰ Ovo može predstavljati izazov u kontekstu preduzimanje preventivnih mera, kako bi se sprečilo da nasilje pređe u oflajn svet, iako organizacije za ljudska prava naglašavaju da je, uključujući dodatne i specifične pretnje kojima novinarke ili branioци ljudskih prava mogu biti izloženi, kontekst važan, kao i da se „nasilje nad ženama treba posmatrati kroz kontinuum iskustava u onlajn i u oflajn svetu.”¹¹

Pored toga, napori u pogledu zaštite ponekad se narušavaju, zato što onlajn uznemiravanje i kampanje diskreditacije često sprovede javne ličnosti, što može pružiti privid legitimnosti napadima i navesti policijske organe da ih tretiraju manje ozbiljno.¹² To je u suprotnosti sa realnošću novinara i branitelja ljudskih prava koji su često izloženi povećanom riziku, kao i sa činjenicom da mere zaštite moraju biti prilagođene specifičnim individualnim potrebama, uzimajući u obzir nivo rizika povezan sa njihovim radom.¹³

Ako i kada istraga započne, izveštaji pokazuju da sistemski problemi često dovode do toga da se novinarkama ne pruži zaštita u skladu sa međunarodnim pravom, iz oblasti ljudskih prava. Na primer, kako je navedeno u izveštaju generalnog sekretara UN iz 2022. godine o intenziviranju napora na eliminaciji svih oblika nasilja nad ženama i devojčicama,

---

„namena zakonodavstva može [...] biti ugrožena lošom primenom, nedovoljnim finansiranjem i resursima, ograničenom upoznatošću sa zakonima, slabim sprovođenjem i posledičnom nekažnjivošću za nasilje nad ženama i devojčicama“.¹⁴

Istraživanja pokazuju da, ukoliko je određeno onlajn ponašanje zabranjeno krivičnim zakonodavstvom, istrage postaju složenije i zahtevaju znatno više resursa u poređenju sa istragama „oflajn“ krivičnih dela.¹⁵ To je posledica brojnih problema, uključujući potrebu da se utvrdi pitanje nadležnosti za izvršeno krivično delo; činjenicu da počinioci koriste anonimne korisničke naloge ili VPN uređaje osmišljene da spreče identifikaciju; kao i izazove u saradnji između i u okviru različitih policijskih organa.¹⁶

U situacijama u kojima slučajevi potpadaju pod nadležnost različitih sudskih organa, istraga može zahtevati dugotrajnu i složenu međunarodnu saradnju između policijskih organa putem ugovora o uzajamnoj pravnoj pomoći (engl. MLATs), kako bi se obezbedio pristup dokazima i identifikovali počinioci kroz međunarodnu saradnju.¹⁷

Uopšteno posmatrano, policijski organi često nemaju dovoljno resursa i nisu adekvatno opremljeni da takve slučajeve istraže na efikasan način.¹⁸ U međuvremenu, obrasci onlajn uznemiravanja i zlostavljanja nastavljaju da se razvijaju i postaju sve sofisticiraniji s napretkom tehnoloških mogućnosti, što dodatno komplikuje proces istrage.¹⁹

Neadekvatan odgovor policijskih organa na onlajn uznemiravanje i zlostavljanje ne proizlazi isključivo iz složenosti slučajeva ili nedostatka tehničke stručnosti. Kada slučajevi uključuju elemente rodno zasnovanog nasilja u digitalnom okruženju, ili se preklapaju sa njim, neadekvatne istrage često imaju koren i u strukturnim barijerama za pristup pravdi žena. Na

primer, često postoji ograničena svest i razumevanje rodni dimenzija onlajn zlostavljanja, uključujući njegov nesrazmeran uticaj na žene i njegov odvrćajući efekat u ostvarivanju drugih prava. Iskustva žrtava se često tretiraju kao izolovani incidenti, a ne kao deo šireg obrasca ponašanja zasnovanog na ukorenjenim stereotipima, nejednakosti i diskriminaciji žena. Pored toga, mnoge žene koje se obraćaju vlastima za podršku suočavaju se sa stigmatizacijom i diskriminatornim stavovima policijskih organa, uključujući prebacivanje tereta krivice na žrtvu i omalovažavanje rodno zasnovanih pretnji i incidenata. Kao rezultat toga, žene često nemaju poverenja u pravosudni sistem i nerado prijavljuju zlostavljanje ili povlače prijave nakon prvog kontakta sa policijskim organima.

Donekle odvojeno, ali povezano pitanje jeste nedovoljno korišćenje mehanizama zaštite van okvira krivičnog prava koji mogu omogućiti preduzimanje mera protiv različitih oblika rodno zasnovanog nasilja učinjenog posredstvom tehnologije. Na primer, propisi iz građanskog prava, zabrana diskriminacije, zaštita ličnih podataka i drugi administrativni okviri mogli bi se više koristiti za rešavanje različitih vrsta onlajn uznemiravanja u celini, a naročito rodno zasnovanog nasilja učinjenog posredstvom tehnologije.²⁰

Potreban je dalji razvoj međunarodnih standarda i smernica za istraživanje slučajeva onlajn uznemiravanja i zlostavljanja novinarki

---

Države imaju obavezu, u skladu sa međunarodnim pravom ljudskih prava, da istražuju slučajeve onlajn uznemiravanja i zlostavljanja novinarki

---

U slučajevima onlajn uznemiravanja i zlostavljanja novinarki može doći do kršenja više ljudskih prava.

Pored prava na slobodu izražavanja (član 19. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima – MPGPP), pravo na privatnost (član 17. MPGPP) i pravo na jednakost i zabranu diskriminacije (član 2. stav 1. i član 26. MPGPP) štite prava novinarki u onlajn okruženju.²¹ MPGPP nameće pozitivne obaveze državama da osiguraju uživanje ovih prava, zaštite ih od nesrazmernog mešanja privatnih aktera i obezbede pravni lek u slučaju povreda.²² To uključuje usvajanje i sprovođenje mehanizama prevencije, praćenja i reagovanja radi rešavanja problema onlajn uznemiravanja novinarki, a naročito sprovođenje delotvornih istraga u vezi sa izvršenjem potencijalnih krivičnih dela.²³

Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)²⁴ pruža dodatni pravni osnov i uvodi obavezu država da spreče, istraže i krivično gone onlajn uznemiravanje i zlostavljanje novinarki.²⁵ Na primer, član 2. stav (e) Konvencije izričito predviđa da države članice treba da preduzmu sve odgovarajuće mere u cilju eliminacije diskriminacije žena od strane bilo kog lica, organizacije ili preduzeća. Prema Opštoj preporuci br. 35 Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena (CEDAW), „ova obaveza, koja se često naziva i obavezom dužne pažnje, podupire Konvenciju u celini, i u skladu sa njom države potpisnice će biti odgovorne ako ne preduzmu sve odgovarajuće mere kako bi sprečile nasilje, kao i sprovele istragu, krivično gonjenje, kažnjavanje i obezbeđivanje odštete za dela ili propuste od aktera mimo države, a koja dovode do rodno zasnovanog nasilja nad ženama.”²⁶

Kao što je navedeno i u nastavku ovog izveštaja, svaka mera usmerena

na rešavanje rodno zasnovanog nasilja učinjenog posredstvom tehnologije mora biti strogo u skladu sa normama međunarodnog prava u oblasti ljudskih prava. Kada mera ograničava slobodu izražavanja, ona mora biti u skladu sa načelom zakonitosti, legitimnosti, nužnosti i proporcionalnosti iz člana 19. stav (3) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (MPGPP).

Mere za zaštitu novinarki treba da budu usmerene na preventivne i edukativne aktivnosti koje doprinose podsticajnom okruženju za rešavanje strukturne diskriminacije, a koja dovodi do onlajn uznemiravanja i zlostavljanja, kao i na usvajanje zakonodavnog okvira koji jasno prepoznaje i štiti pravo na zabranu diskriminacije. U slučajevima onlajn zlostavljanja i uznemiravanja, različiti pravni postupci, uključujući građansko i upravno pravo, mogu pružiti odgovarajući pravni lek, te stoga ne moraju nužno biti ograničeni na krivično pravni postupak.²⁷ Načelo proporcionalnosti zahteva da se krivične sankcije mogu primeniti samo u izuzetnim okolnostima, odnosno kada onlajn uznemiravanje i zlostavljanje dostignu određeni stepen ozbiljnosti, poput nanošenja ozbiljne štete.²⁸

Standardi i smernice Ujedinjenih nacija o delotvornim istragama u skladu sa ljudskim pravima slučajeva onlajn uznemiravanja i zlostavljanja novinarki

---

Kada slučajevi onlajn uznemiravanja i zlostavljanja potencijalno dostignu prag težine po kome se mogu kvalifikovati kao krivična dela, države su u obavezi da sprovedu istragu i da, po potrebi, krivično gone i sankcionišu počinioce. Pored toga, prema CEDAW-u, države su dužne da preduzmu sve druge odgovarajuće mere radi rešavanja rodno zasnovanog nasilja nad ženama, što zahteva i utvrđivanje da li je takvo nasilje nastalo na diskriminatornoj osnovi.

Više međunarodnih rezolucija i dokumenata naglašava obaveze država da sprovode istrage u slučajevima krivičnih dela protiv novinara, pružajući smernice za delotvorne istrage kojima se prepoznaju specifičnosti krivičnih dela protiv novinara.²⁹

Jedna od najdetaljnijih preporuka može se pronaći u „**Zajedničkoj deklaraciji o krivičnim delima protiv slobode izražavanja**“ iz 2012. godine, koju su tada usvojili nosioci mandata za slobodu izražavanja,³⁰ kao i u „**Rezoluciji Saveta za ljudska prava 33/2**“.³¹ Ovi dokumenti naglašavaju potrebu

za specijalizovanim istražnim jedinicama koje su adekvatno obučene i opremljene; kreiranjem posebnih protokola i metoda istrage i krivičnog gonjenja; kao i specijalizovanim obukama za tužioce i pravosudne organe o bezbednosti novinara.

„**Rezolucija Saveta za ljudska prava o bezbednosti novinara**“, iz 2022. godine, dodatno precizira da ove istrage zahtevaju „praćenje i iscrpno razmatranje pravaca istrage kojima se utvrđuje da li nasilje, pretnje i napadi proizlaze iz novinarskih aktivnosti žrtava“.³²

Takođe, 2022. godine Unesko i Međunarodno udruženje tužilaca izdali su „**Smernice za tužioce u slučajevima krivičnih dela protiv novinara**“, koje naglašavaju potrebu da tužioci sprovedu kontekstualnu analizu i utvrde vezu između navodnog krivičnog dela i medijskih aktivnosti, kao i da razmotre uticaj na ljudska prava kada su krivična dela počinjena zbog novinarskog rada žrtve.³³

Ovi standardi i smernice predstavljaju važnu polaznu tačku za rešavanje problema onlajn zlostavljanja novinara. Ipak, oni nisu dovoljno prilagođeni karakteristikama rodno zasnovanih krivičnih dela protiv novinarki, posebnoj prirodi onlajn uznemiravanja niti specifičnim izazovima sa kojima se suočavaju istražni organi i pravosudna tela.

Ipak, poslednjih godina sve više se prepoznaje i posvećuje detaljnija pažnja specifičnim rizicima sa kojima se suočavaju novinarke, uključujući onlajn uznemiravanje i zlostavljanje, kao i potrebe za odgovorima koji su prilagođeni rodno zasnovanim pretnjama.

U 2022. godini Savet za ljudska prava naglasio je:

„značaj uzimanja u obzir rodno senzitivnog pristupa pri razmatranju mera za zaštitu bezbednosti novinarki, uključujući i u onlajn okruženju, posebno radi delotvornog

---

i priznao da su „onlajn napadi na novinarke [...] jedna od najozbiljnijih savremenih pretnji njihovoj bezbednosti.“ Savet je dalje pozvao države da „podstiču prijavljivanje uznemiravanja ili nasilja obezbeđujući da istražni usvajaju rodno senzitivni pristup.“³⁴

U 2023. godini, „**Rezolucija 78/215 Trećeg komiteta Generalne skupštine**

Ujedinjenih nacija“ pozvala je države, između ostalog, da:

- Primene rodno senzitivni pristup u procesu istraga krivičnih dela protiv novinarki, uključujući i pružanje podrške pravosudnim i policijskim organima kroz obuke, izgradnju kapaciteta i podizanje svesti, sa „snažnim fokusom na suzbijanje, seksualnu i rodno zasnovanu diskriminaciju i nasilje nad novinarkama u oflajn i onlajn svetu, kao i na specifične karakteristike onlajn pretnji i uznemiravanja novinarki”;
- Implementiraju rodno senzitivne strategije u cilju borbe protiv nekažnjivosti napada i nasilja nad novinarkama;
- Prikupe i analiziraju konkretne kvantitativne i kvalitativne podatke o napadima ili nasilju nad novinarima u oflajn i onlajn svetu, koji su razvrstani, između ostalog, i po rodu; kao i da
- Uspostave bezbedne rodno senzitivne preventivne mere i istražne postupke radi zaštite novinara, posebno novinarki.³⁵

Važno je napomenuti da su, po prvi put u takvoj vrsti dokumenta, u preambuli Rezolucije 78/215, nove pretnje povezane sa generativnom veštačkom inteligencijom jasno stavljene u kontekst bezbednosti novinara, uz izražavanje zabrinutosti da veštačka inteligencija može „predstavljati rizik za medije i bezbednost novinara i medijskih radnika, i putem onlajn pretnji i uznemiravanja”.³⁶

U posebnim procedurama su takođe date preporuke u vezi sa ovim pitanjem. Preciznije:

- U izveštaju iz 2020. godine „**Borba protiv nasilja nad novinarkama**“, specijalna izvestiteljka UN za nasilje nad ženama, njegove uzroke i posledice, preporučila je uspostavljanje posebnih mehanizam za prijavljivanje slučajeva za novinarke koje su mete *doxxing-a*, kao i formiranje specijalizovanih istražnih jedinica ili nezavisnih komisija, te,

„razvoj protokola i programa obuke za policiju, tužioce i sudije koji su odgovorni za ispunjavanje obaveza država u vezi sa zaštitom slobode izražavanja i ljudskih prava novinara i drugih medijskih aktera”.³⁷

- U izveštaju specijalne izvestiteljke UN za slobodu izražavanja „**Jačanje slobode medija i bezbednosti novinara u digitalnom dobu**“ iz 2021. godine

dalje je preporučeno da,

„Države [...] usvoje posebne zakone kojima se zabranjuje, krivično istražuje i goni onlajn nasilje nad ženama i obezbeđuje njihova pravilna primena od strane policijskih i pravosudnih organa i platformi društvenih mreža“.³⁸

- U izveštaju iz 2022. godine pod nazivom „**Intenziviranje napora radi eliminacije svih oblika nasilja nad ženama i devojčicama**“, Generalni sekretar UN je pozvao države:

„da prepoznaju nasilje nad ženama i devojčicama u digitalnom okruženju kao kršenje ljudskih prava i oblik rodno zasnovanog nasilja nad ženama i devojčicama, te da uvedu efikasne zakone, politike i regulatorne okvire u skladu sa postojećim međunarodnim instrumentima o zaštiti ljudskih prava, kako bi se kriminalizovali i zabranili svi oblici nasilja u digitalnom okruženju i ojačali kapaciteti organa za sprovođenje zakona u cilju efikasnog sprovođenja istraga i krivičnog gonjenja takvih dela“.³⁹

Nedavna sudska praksa u okviru regionalnih pravnih okvira, koja se tiče rodno zasnovanog nasilja nad ženama u digitalnom okruženju, daje korisne smernice

---

Na regionalnom nivou, nedavne odluke Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP ili Sud) u predmetima *M.Ş.D. protiv Rumunije*⁴⁰ i *Volodina protiv Rusije (br. 2)*⁴¹ dosta su poučne. Iako se ovi slučajevi ne bave specifično rodno zasnovanim nasiljem nad novinarkama počinjenim posredstvom tehnologije, ono što je Sud utvrdio o porodičnom nasilju daje korisne smernice o tome kako treba sprovesti istragu kada takvo nasilje predstavlja krivično delo.

U predmetu *M.Ş.D. protiv Rumunije*, Sud je utvrdio da nedostatak brze i temeljne krivične istrage u postupcima onlajn uznemiravanja (uključujući, između ostalog, i neovlašćeno javno objavljivanje intimnih fotografija) predstavlja povredu člana 8. Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP), koji štiti pravo na privatni život.

Sud je smatrao da je ponašanje nadležnih organa „bacilo [...] sumnju na njihovu sposobnost i volju da sprovedu brzu i temeljnu istragu u slučaju podnositeljke predstavke.“⁴² Posebno je istakao prekomerno trajanje istrage, nedostatak nepristrasnosti tužilaštva i omalovažavajući stav prema žrtvi, koji je pratila

reviktimizacija; kao i odsustvo (ili nedovoljni kvalitet) obuke za profesionalce koji postupaju u predmetima rodno zasnovanog nasilja, a koja stavlja u centar potrebe žrtve.⁴³

U predmetu *Volodina protiv Rusije (br. 2)*, Sud je utvrdio povredu prava na privatni život podnositeljke predstavke, jer vlasti nisu uspele da je zaštite od onlajn zlostavljanja od strane njenog partnera, koji je kreirao lažne profile, delio intimne fotografije, pratio je i slao poruke koje sadrže pretnje smrću. Sud je istakao nedovoljne napore vlasti u pokretanju krivičnog postupka (postupak je pokrenut tek dve godine nakon prijave podnositeljke) i sporost istrage, što je dovelo do nekažnjivosti počinioca jer je prijava zastarela. Sud je takođe kritikovao nedovoljno ulaganje napora da se blagovremeno obezbede digitalni dokazi, čime je istraga oslabljena, i naveo da nijedan zahtev nije upućen Instagramu radi identifikacije vlasnika lažnih naloga, te je zaključio da predmet nije vođen sa dužnom pažnjom koja se zahteva u postupcima porodičnog nasilja.⁴⁴

Još jedna relevantna odluka doneta je u predmetu *Ilareva i drugi protiv Bugarske (odluka Trećeg odeljenja)*.⁴⁵ Evropski sud za ljudska prava utvrdio je da policijski organi nisu sproveli istragu povodom onlajn pretnji smrću, pretnji mučenjem i batinama, kao i vulgarnim uvredama koje su bile upućene protiv troje branitelja ljudskih prava. Sud je zaključio da takav propust predstavlja povredu prava na poštovanje privatnog života i prava na zabranu diskriminacije. Konstatovao je da je istraga bila neopravdano sužena i da nije dovela do ispitivanja specifične veze između onlajn zlostavljanja i predrasuda koje su bile u osnovi pretnji, a koje su bile povezane sa radom podnosilaca predstavke na zaštiti izbeglica i migranata.⁴⁶ Sud je takođe kritikovao činjenicu da su vlasti „mogle da zatraže od Fejsbuka informacije koje su vlasnici datih naloga dali prilikom njihovog kreiranja – što je moglo da uključi lične podatke (imena i prezimena, adrese, zanimanje), adrese elektronske pošte i/ili brojeve telefona – i da dalje sprovedu istragu uzimajući u obzir ove podatke.”⁴⁷

Ukratko, postoje međunarodna uputstva kako za istraživanje krivičnih dela protiv novinara i novinarki, tako i za istraživanje rodno zasnovanog nasilja učinjenog posredstvom tehnologije. Takođe, u dokumentima se prepoznaje da pretnje onlajn uznemiravanjem i zlostavljanjem novinarkama predstavljaju pretnje u digitalnom okruženju, koje se stalno menja. Nedavna sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava pruža više razumevanja o zahtevima za sprovođenje istraga povodom rodno zasnovanog onlajn uznemiravanja i zlostavljanja, ili onlajn zlostavljanja povezanog sa drugim oblicima predrasuda u vezi sa radom branilaca ljudskih prava, kako bi se takve istrage smatrale delotvornim. Iako takvi standardi i sudska praksa pružaju koristan početni okvir, potrebno ih je dalje razraditi u pogledu dužne pažnje koja se zahteva pri sprovođenju ovakvih

istraga, kao i načina na koji specifična priroda ovih pretnji treba biti uzeta u obzir i kontekstualizovana.

Izazovi u oblasti ljudskih prava u kreiranju odgovora na onlajn uznemiravanje i zlostavljanje

---

Prethodni deo izveštaja je pokazao da države imaju obavezu prema međunarodnom pravu ljudskih prava da sprovedu efikasne istrage o rodno zasnovanom nasilju nad ženama u digitalnom okruženju. Takođe, one imaju obavezu da sprovedu istragu u slučajevima kada su novinari i novinarka izloženi onlajn uznemiravanju i zlostavljanju. Istovremeno, države moraju da obezbede da sve mere, bilo zakonske ili druge, koje se tiču onlajn uznemiravanja i zlostavljanja takođe budu u skladu sa međunarodnim pravom ljudskih prava. Ako takve mere ograničavaju slobodu izražavanja, one moraju biti propisane zakonom, težiti legitimnom cilju, biti neophodne u demokratskom društvu i proporcionalne (trodelni test).⁴⁸

Na primer, iako bi države trebalo da usvoje zakone kojima se propisuju krivična dela u slučajevima kada onlajn uznemiravanje i zlostavljanje dostignu određeni nivo ozbiljnosti, uvođenje materijalnih krivičnih dela u oblasti slobode izražavanja nosi sa sobom i rizike. Ove rizike ilustruje sve veći broj zakona kojim se reguliše sajber kriminal. Neke države su kriminalizovale određene oblike onlajn zlostavljanja u svojim zakonima o sajber kriminalu.⁴⁹ Iako neki od ovih zakona, u teoriji, mogu pružiti pravnu zaštitu novinarkama, oni često ne zadovoljavaju trodelni test i ponekad su čak korišćeni za direktno targetiranje kritičkih glasova i njihov rad.⁵⁰

Konvencija UN o sajber kriminalu koja je nedavno bila predmet međunarodnih pregovora, i koja je nedavno usvojena, takođe je bila na udaru ozbiljnih kritika organizacija za ljudska prava, zato što u svoj okvir uključuje i one radnje koje su „olakšane tehnologijom”, a ne samo one „zavisne od tehnologije”,⁵¹ često kriminalizujući nejasno definisane pojmove kao što su onlajn sadržaj i radnje.⁵² Konvencija je uključila odredbe na koje bi se, ukoliko se uvedu na nacionalnom nivou, novinarka mogle pozivati, naime, kriminalizovano je širenje intimnih fotografija bez pristanka (engl. NCII). Međutim, Konvencija ne definiše pojam seksualne aktivnosti, čime se rizikuje povreda prava osoba koje su preživele rodno zasnovano nasilje na internetu.⁵³

Rizici po slobodu izražavanja, koji proizlaze iz potencijalnih odgovora na onlajn

uznemiravanje i zlostavljanje, prevazilaze one koje se odnose na materijalna krivična dela. Na primer, kritičari Konvencije UN o sajber kriminalu ukazali su i na odredbe koje dozvoljavaju nesrazmerno povećanje policijskih ovlašćenja i saradnje u vezi sa tim delima, bez adekvatnih zaštitnih mehanizama.⁵⁴ Široka istražna ovlašćenja, poput presretanja komunikacija ili zahteva za čuvanje podataka, postala su već prepoznatljiva karakteristika mnogih zakona o sajber kriminalu i mogla bi značajno da ugroze novinarski rad.⁵⁵ Ovlašćenja i prakse organa za sprovođenje zakona koje zadiru u privatnost mogu dodatno predstavljati specifične i posebne rizike za žene koje podnose krivične prijave. Na primer, organizacija ARTICLE 19 je više puta dobijala izveštaje preživelih žrtava rodno zasnovanog nasilja u digitalnom okruženju, čijim se podacima nepropisno rukovalo ili su deljeni unutar policijskih organa radi ismevanja ili omalovažavanja prijave, ili radi pristupa ličnim podacima tih žena.

Pored toga, jedan od izazova je i činjenica da je anonimnost na internetu sve više ugrožena, pri čemu neki pozivaju na uvođenje politike „pravog imena“ na društvenim mrežama (engl. „real-name“) radi lakšeg identifikovanja počinitelja. Iako anonimnost može da oteža istrage povodom onlajn zlostavljanja, ona je istovremeno ključna za zaštitu slobode izražavanja i privatnosti. Njeno slabljenje nosi rizik nesrazmernog nadzora i slabljenja zaštite novinarskih izvora.⁵⁶

Uloga onlajn platformi i zahtevi vlasti da onlajn platforme pomognu u istragama takođe pokreću složena pitanja. Policijski organi često moraju da zahtevaju informacije od internet posrednika kako bi sproveli istragu. Godine 2020, specijalna izvestiteljka UN za nasilje nad ženama preporučila je da se uspostavi „efikasan odgovor na onlajn rodno zasnovano nasilje nad novinarkama kroz efikasnu saradnju sa internet posrednicima u tom pogledu“.⁵⁷

Istovremeno, zahtevi vlasti za pristup podacima korisnika upućeni kompanijama ponekad mogu biti u suprotnosti sa standardima privatnosti i slobode izražavanja.⁵⁸ Takvi zahtevi mogu se zasnivati na zakonima o sajber kriminalu, „dezinformacijama“ ili drugim propisima koji ne ispunjavaju međunarodne standarde slobode izražavanja. Bivši specijalni izvestilac UN za slobodu izražavanja naveo je da odgovornost kompanija da poštuju slobodu izražavanja, u najmanju ruku, podrazumeva njihovu dužnost da se „uključuje u strategije prevencije i umanjivanja rizika tako da u najvećoj mogućoj meri poštuju međunarodno priznate principe ljudskih prava kada dobiju zahteve na osnovu lokalnih zakona, a koji su u suprotnosti sa tim principima“.⁵⁹

Ovo su samo neki od primera koji ukazuju na kompleksnosti i rizike po slobodu govora koji mogu nastati kao odgovor na onlajn uznemiravanje i zlostavljanje. Međutim, svaki odgovor države mora biti prilagođen, uzimajući u obzir perspektive onih na koje odgovor utiče, proći kroz pažljivu analizu uticaja na ljudska prava, kako bi se izbeglo ugrožavanje rada novinara, uz istovremenu zaštitu njihovih prava na zabranu diskriminacije i jednakost. Kako je upozorila specijalna izvestiteljka UN za slobodu izražavanja, „ne sme se praviti kompromis između bezbednosti novinarki i prava na slobodu izražavanja na kojem se zasniva njihov rad“.⁶⁰

Preporuke

Rodno zasnovano nasilje nad novinarkama počinjeno posredstvom tehnologije predstavlja ozbiljan i složen problem. Njegovo efikasno rešavanje zahteva sveobuhvatnu strategiju koja ne počiva isključivo na restriktivnim merama, kao što je kriminalizacija određenih oblika ponašanja. Umesto toga, treba uvesti regulatorne i neregulatorne mere koje ispituju štetne stereotipe u društvu, rešavaju sistemsku diskriminaciju i podstiču okruženje u kojem novinarke mogu da rade i izražavaju se bez izloženosti diskriminaciji, kako onlajn tako i oflajn.

Sledeće preporuke nisu obuhvatile sve neophodne mere. U skladu sa glavnim fokusom ovog izveštaja, one su usmerene na ulogu države u obezbeđivanju toga da policijski organi efikasno reaguju na napade protiv novinarki, uz istovremeno poštovanje slobode izražavanja.

Države bi trebalo da preduzmu sledeće najnužnije mere:

- U slučajevima u kojim onlajn uznemiravanje i zlostavljanje prouzrokuju ozbiljnu štetu, potrebno je usvojiti zakonodavni okvir kojim se takvo ponašanje zabranjuje, uz bliske konsultacije sa organizacijama civilnog društva, naročito sa grupama za zaštitu prava žena, slobodu izražavanja i slobodu medija. Zakonodavni odgovor mora biti u potpunosti usklađen sa zahtevima zakonitosti, legitimnosti, nužnosti i proporcionalnosti iz člana 19. stav (3) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (MPGPP). Primena krivičnog prava treba da bude rezervisana za izuzetne slučajeve u kojima težina zlostavljanja opravdava takvu intervenciju.

- U slučajevima kada onlajn uznemiravanje i zlostavljanje žena dostigne nivo ozbiljnosti koji je krivičnim pravom zabranjen, nadležni organi treba da sprovedu hitnu, blagovremenu, temeljnu, savesnu i sveobuhvatnu istragu, na način kojim se garantuje javna kontrola u dovoljnoj meri, kao i da krivično gone počiniocima kada za to postoji dovoljan pravni osnov. Policijski organi bi trebalo, tokom istražnog postupka, da uzmu u obzir rodnu komponentu i intersekcionalnost, i da odstrane strukturne prepreke i diskriminaciju sa kojima se žene suočavaju u ostvarivanju pristupa pravdi.
- Potrebno je usvojiti mere kojima se predviđaju posebni institucionalni resursi, kapaciteti i obuke kako bi se pravni sistem osposobio da efikasno odgovori na onlajn rodno zasnovano uznemiravanje i zlostavljanje novinarki. Naročito je potrebno:
  - Ulagati u sveobuhvatne policijske i pravosudne obuke i visokotehnološke jedinice o tome kako delotvorno reagovati na rodno zasnovano nasilje u digitalnom okruženju. To obuhvata obuke iz oblasti koje se tiču roda, intersekcionalnosti i zabrane diskriminacije, kao i razvoja digitalnih veština. Države treba da izdvoje posebne resurse za izgradnju kapaciteta digitalne forenzike i unapređenje infrastrukture radi efikasnih istraga takvih slučajeva.
  - Uložiti u edukaciju nadležnih organa o nesrazmernom uticaju onlajn zlostavljanja na žene i o uticaju zastrašivanja na ostvarivanje drugih prava, obezbeđujući da se iskustva žrtava ne tretiraju kao izolovani incidenti.
  - Obučiti nadležne organe da prepoznaju da onlajn uznemiravanje često može da eskalira i prevaziđe okvire onlajn prostora i da moraju uzeti u obzir kontinuitet onlajn i oflajn zlostavljanja prilikom procene pretnji i mera zaštite.
  - Uspostaviti protokole za sprečavanje omalovažavanja žrtava, njihovih stavova i drugih oblika diskriminacije u radu policijskih i pravosudnih organa i tokom sudskih postupaka.

- Obučiti policijske i pravosudne organe o međunarodnim pravnim obavezama i obavezama država u pogledu bezbednosti novinara, kao i o razumevanju onlajn uznemiravanja novinarki kao pitanja slobode izražavanja i slobode medija. Obuke treba eksplicitno da obuhvate rodno specifične pretnje prema novinarkama, u cilju povećanja razumevanja o ozbiljnosti ovih pretnji, a da istrage na odgovarajući način utvrde svaku vezu između navodnog krivičnog dela i novinarskih aktivnosti.
- Treba poboljšati pristup mehanizmima preko kojih novinarke mogu prijaviti onlajn uznemiravanje i zlostavljanje. Podsticati korišćenje mehanizama građanskog prava, propisa o zabrani diskriminacije, zaštite ličnih podataka i administrativnih mehanizama za rešavanje rodno zasnovanog nasilja u digitalnom okruženju, u slučajevima kada krivično gonjenje nije adekvatno ili dovoljno.
- Obezbediti da sve mere pomoći u istragama – kao što su obaveze čuvanja podataka, zahtevi za pristup podacima upućeni onlajn platformama ili presretanje komunikacija – budu u skladu sa principom zakonitosti, pod sudskim kontrolom i u skladu sa standardima slobode izražavanja, te da ne ograničavaju novinarske procese.
- Treba uspostaviti jasne pravne okvire i protokole koji omogućavaju delotvorniju saradnju sa platformama društvenih mreža radi blagovremenog obezbeđivanja digitalnih dokaza u slučajevima rodno zasnovanog nasilja nad novinarkama u digitalnom okruženju. Svaki takav okvir i zahtev moraju strogo biti u skladu sa principima zakonitosti, legitimnosti, nužnosti i proporcionalnosti.
- Treba omogućiti preduzimanje preventivnih mera protiv onlajn zlostavljanja koje može eskalirati u nasilje u stvarnom svetu, uključujući praćenje koordinisanih napada usmerenih protiv novinara i novinarki.

Bilješka

¹ ARTICLE 19, [Istraživanje slučajeva onlajn uznemiravanja i zlostavljanja novinarki](#), 2020.

² Videti različite izveštaje o ovim pretnjama i izazovima, Unesko, [Bezbednost novinarki | Unesko](#); ili Međunarodni centar za novinare (ICFJ), [Efekat zastrašivanja: globalno istraživanje o onlajn nasilju nad novinarkama](#), 2022.

³ Videti, na primer, ARTICLE 19, [Istraživanje slučajeva onlajn uznemiravanja novinarki u Španiji](#), 2022, str. 4.

⁴ Videti UN Women i SZO, [Nasilje nad ženama uz pomoć tehnologije: Ka zajedničkoj definiciji - Izveštaj sa sastanka Ekspertske grupe 15-16. novembra 2022. Njujork, SAD](#), 2023.

⁵ INDEX on Censorship, [Novinarima preti veštačka inteligencija](#), 14. mart 2024.

⁶ Videti izveštaj ARTICLE 19 2020, op.cit., str. 9-10.

⁷ ARTICLE 19, Jednako bezbedni: Ka feminističkom pristupu bezbednosti novinara i novinarki, FEMSOJ 1 i FEMSOJ 2, rezultati projekta koji se tiču istraživanja i zagovaranja dostupni su na <https://www.article19.org/equally-safe/>. Videti priručnik za zagovaranje iz globalnog istraživanja „Equally Safe, The Safety of Women Journalists“ i „Smernice 1, 2 i 3“ za zaštitu novinarki.

⁸ Videti, na primer: Savet Evrope, Radna grupa za sajber nasilje i druge oblike onlajn nasilja, posebno protiv žena i dece, [Studija mapiranja sajber nasilja sa preporukama koje je usvojio T-CY 9. jula 2018, 9. jul 2018](#), str. 19.

⁹ Videti, na primer: izveštaj sa događaja koji je organizovala organizacija ARTICLE 19, „Jednako bezbedne– uvođenje pristupa rodne komponente i interseksionalnosti u bezbednost novinara“, 18. jun 2025, 59. zasedanje Saveta UN za ljudska prava (izveštaj u pripremi).

¹⁰ ICFJ, op.cit., str. 18-19.

¹¹ Međuamerička komisija za ljudska prava, Rezolucija 44/2023, Privremene mere br. 99-23, A.A.Q.O. i članovi porodice u vezi sa Meksikom, 12. avgust 2023, st. 46 (original na španskom).

¹² Videti, na primer: izveštaj sa događaja u organizaciji ARTICLE 19, „Jednako bezbedne“, op. cit. (izveštaj u pripremi).

¹³ Međuamerička komisija za ljudska prava, Rezolucija 42/2023, Privremene mere br. 341-23, Gustavo Andrés Gorriti Ellenbogen u vezi sa Peruom, 24. jul 2023, st. 51 (original na španskom).

¹⁴ Izveštaj Generalnog Sekretara UN, [Intenziviranje napora na eliminaciji svih oblika nasilja nad ženama i devojčicama – Izveštaj generalnog sekretara, A/77/302](#), 18. avgust 2022, st. 64.

¹⁵ Radna grupa za sajber nasilje, op. cit.; Unesco, [Pravni i normativni okviri za suzbijanje onlajn nasilja nad novinarkama](#), 2022, str. 14.

¹⁶ ARTICLE 19, Izveštaj za 2020, op.cit., str. 18.

¹⁷ Videti, na primer, ARTICLE 19, Izveštaj za 2020, op.cit., Uneskov izveštaj za 2022, op.cit., str. 15.

¹⁸ ARTICLE 19, [Istraživanje slučajeva onlajn uznemiravanja novinarki u Španiji](#), 2022, str. 3-4.

¹⁹ Uneskov izveštaj za 2022, op.cit.

²⁰ ARTICLE 19, [Istraživanje slučajeva onlajn uznemiravanja novinarki u Španiji](#), 2022, str. 3.

²¹ Videti, na primer, ARTICLE 19, [Sloboda izražavanja i ravnopravnost žena: obezbeđivanje sveobuhvatne zaštite prava, 2020](#), str. 6-12. U okviru regionalnih sistema zaštite ljudskih prava, sloboda izražavanja je zaštićena i članovima 2. i 19. Afričke povelje o ljudskim i narodnim pravima, članom 1. stav 1. i članom 24. Američke konvencije o ljudskim pravima, kao i članom 14. EKLJP i Protokolom 12 uz EKLJP.

²² Videti, na primer, Opšti komentar br. 34 („Države potpisnice treba da uspostave delotvorne mere za zaštitu od napada usmerenih na ućutkivanje onih koji ostvaruju svoje pravo na slobodu izražavanja“); videti takođe Evropski sud za ljudska prava (Evropski sud), Dink protiv Turske, predstavka br. 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 i 7124/09), 14. septembar 2010, st. 106 i 137.

²³ Videti ARTICLE 19 Izveštaj za 2020, op.cit., str. 20.

²⁴ Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, 18. decembar 1979, UN Treaty Series, vol. 1249, str. 13

²⁵ Videti takođe Opštu preporuku br. 35 uz CEDAW o rodno zasnovanom nasilju, st. 14 i 21.

- ²⁶ Videti Opštu preporuku br. 35 uz CEDAW o rodno zasnovanom nasilju nad ženama, st. 24
- ²⁷ Organizacija za bezbednost i saradnju u Evropi (OEBS), [A #SOFJO Priručnik sa resursima](#), str. 82.
- ²⁸ Videti ARTICLE 19, Istraživanje slučajeva onlajn uznemiravanja i zlostavljanja novinarki, 2020, str. 20. Videti takođe ARTICLE 19, [Zabrana podsticanja na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje](#).
- ²⁹ To uključuje rezolucije Saveta za ljudska prava UN, Generalne skupštine UN (GS OUN), Saveta bezbednosti UN (SBUN) i Generalne konferencije Uneska.
- ³⁰ [Zajednička deklaracija o krivičnim delima protiv slobode izražavanja](#), specijalni izvestilac Ujedinjenih nacija (UN) za slobodu mišljenja i izražavanja, predstavnik OEBS-a za slobodu medija, specijalni izvestilac Organizacije američkih država (OAS) za slobodu izražavanja i specijalni izvestilac Afričke komisije za ljudska i narodna prava (ACHPR) za slobodu izražavanja i pristup informacijama, 25. jun 2012, odeljak 4
- ³¹ [Rezolucija 33/2, Bezbednost novinara](#), A/HRC/RES/33/2, 6. oktobar 2016, st. 6. U naknadnim rezolucijama Saveta za ljudska prava usvojene su slične preporuke. Vidi A/HRC/45/L.42/Rev.1, 1. oktobar 2020, st. 10 tačke c) i d).
- ³² Videti [Rezoluciju Saveta za ljudska prava \(HRC\) od 30. septembra 2022](#), A/HRC/51/L.14, st. 11(c). Videti takođe ARTICLE 19, UN: Nova snažna rezolucija o bezbednosti novinara, 10. oktobar 2022.
- ³³ Unesko, [Smernice za tužioce u slučajevima krivičnih dela protiv novinara](#), 2. decembar 2023.
- ³⁴ Savet za ljudska prava, [Rezolucija 51/9 od 6. oktobra 2022. o bezbednosti novinara](#), preambula i stav 11 tačka f).
- ³⁵ Generalna skupština, [Rezolucija 78/215, 22. decembar 2023](#), A/RES/78/215, st. 5, 11 i 13. Videti takođe ARTICLE 19, [UN: Sloboda izražavanja na 78. zasedanju Trećeg komiteta Generalne skupštine](#), 24. novembar 2023.
- ³⁶ Ibid, preambula.
- ³⁷ [Borba protiv nasilja nad novinarkama, Izveštaj specijalne izvestiteljke za nasilje nad ženama, njegove uzroke i posledice](#), A/HRC/44/52, 6. maj 2020, st. 93.

³⁸ [Jačanje slobode medija i bezbednosti novinara u digitalnom dobu – Izveštaj specijalne izvestiteljke za promociju i zaštitu prava na slobodu mišljenja i izražavanja](#), A/HRC/50/29, 20. april 2022, st. 119.

³⁹ Izveštaj generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, 2022, op.cit., st. 64.

⁴⁰ ESLJP, M.Ş.D. protiv Rumunije, predstavka br. [28935/21](#), 3. decembar 2024.

⁴¹ ESLJP, Volodina protiv Rusije, (br. 2), predstavka br. [40419/19](#), 14. decembar 2021.

⁴² M.Ş.D. protiv Rumunije, op.cit., st. 154.

⁴³ Ibid., st. 145-147. U vezi sa kritikom ESLJP-a zbog odbijanja da razmotri da li je utvrđeni propust vlasti da sprovedu odgovarajuću istragu bio i diskriminatoran, videti i sledeće: Margarita S. Ilieva, [Umanjivanje uloge preživelih kao dominus litis u pravu Evropskog suda za ljudska prava](#), blog Evropskog časopisa za međunarodno pravo, 20. decembar 2024.

⁴⁴ *Volodina protiv Rusije (br. 2), op.cit.*, st. 62-69.

⁴⁵ ESLJP, Ilareva i dr. protiv Bugarske, predstavka br. [24729/17](#), 9. septembar 2025. Odluka nije bila pravosnažna u trenutku pisanja.

⁴⁶ Ibid., st. 137 – 141.

⁴⁷ Ibid., st. 143.

⁴⁸ Videti [Zajedničko saopštenje za javnost specijalnog izvestioca UN za slobodu izražavanja \(David Kaye\) i specijalne izvestiteljke za nasilje nad ženama \(Dubravka Šimonović\)](#), 8. mart 2017.

⁴⁹ Primeri uključuju kenijski Zakon o zloupotrebi računara i sajber kriminalu (2018), kojim se kriminalizuje sajber uznemiravanje (član 27) i krađa identiteta i lažno predstavljanje (član 29), ili nigerijski Zakon o sajber kriminalu iz 2015. godine, kojim se kriminalizuje „sajber proganjanje“ ili poruke koje su „lažne, u svrhu izazivanja neprijatnosti, opasnosti, ometanja, uvrede, povrede, krivičnog zastrašivanja, neprijateljstva, mržnje, zle volje ili nepotrebne zabrinutosti kod drugog lica“ (član 24).

⁵⁰ Videti konkretne primere navedene u [ICFJ-evom Izveštaju „The Chilling“](#), str. 219 (za Keniju i Nigeriju) i str. 295 (za Filipine).

⁵¹ Krivična dela olakšana informaciono-komunikacionim tehnologijama (IKT) jesu dela koja se mogu izvršiti i bez IKT-a, ali mogu biti olakšana ili omogućena korišćenjem IKT-a. Nasuprot tome, krivična dela zavisna od IKT-a jesu dela koja se ne mogu izvršiti bez upotrebe IKT sistema, kao što su neovlašćen pristup računarskom sistemu ili nezakonito presretanje komunikacija.

⁵² Videti ARTICLE 19 i Human Rights Watch, [Komentari na nacrt teksta Konvencije UN o sajber kriminalu](#), avgust 2023.

⁵³ Ibid, str. 12-13.

⁵⁴ Videti, na primer, ARTICLE 19, Nacrt [Konvencije o sajber kriminalu ostaje ozbiljno manjkav nakon sedam pregovaračkih sesija](#); ili Human Rights Watch, [Komentari na ažurirani nacrt teksta Konvencije UN o sajber kriminalu \(Rev 3\)](#), jul 2024.

⁵⁵ Access Now, [Kada zakoni o „sajber kriminalu“ zadiru u ljudska prava: pouke iz arapskog regiona](#), 27. novembar 2024.

⁵⁶ Unesco Istraživanje iz 2022. godine, op.cit., str. 14-15.

⁵⁷ Videti, na primer, [Poseta Ekvadoru – Izveštaj specijalne izvestiteljke za nasilje nad ženama, njegovim uzrocima i posledicama](#), A/HRC/44/52, 6. maj 2020, st. 93; Izveštaj generalnog sekretara UN iz 2021. godine o nasilju nad ženama i devojkicama, u kojem se države pozivaju da „pojačaju saradnju sa tehnološkim sektorom [] radi sprečavanja i reagovanja na nasilje nad ženama i devojkicama u digitalno okruženju“; op. cit.“

⁵⁸ Open Global Rights, [Dilema korporacija: kako se postaviti u vezi sa pristupom vlasti informacijama](#), 16. avgust 2018.

⁵⁹ Savet za ljudska prava UN, [Izveštaj specijalnog izvestioca za slobodu izražavanja](#), 6. april 2018, A/HRC/38/35, str. 45–46.

⁶⁰ Jačanje slobode medija i bezbednosti novinara u digitalnom dobu, op.cit., str. 118.

